

O`ZBEKISTON BADIY AKADEMIYASI
KAMOLIDDIN BEHZOD NOMIDAGI
MILLIY RASSOMLIK VA DIZAYN INSTITUTI

Donaboeva Mashxura G'ofurjon qizi

Milliy matosidan foydalanib ayollar kiyim modellarining
kollek- siya sining dizayn - loyihasini ishlab chiqish (adras
matosinidan).
mavzusidagi

BITIRUV MALAKAVIY ISHI

Rahbar: R.K.Kirgizbaeva
“Libosdizayni” kafedrasio`qituvchisi

Toshkent – 2018

MUNDARIJA

Kirish.....	2
1. Zamonaviy moda yo'nalishi.....	5
2. Kolleksiyanı yaratish uchun ijodiy manbaani tanlash va uni asoslash.....	8
3. Taklif etilayotgan modellar vazifasini asoslas.....	15
4. Badiiy qismi.....	19
4.1. Modellar tashqi ko'rinishining tasniflari.	
4.2. Rangli eskizlar.	
4.3. Modellarning texnik eskizlari.	
4.4. Modellarning konfektsion xaritasi.	
5. Modellarning hajmiy- fazoviy shaklini hosil qilish.....	42
Xulosa.....	50
Adabiyotlar ro'yxati	51
Ilova	

Kirish.

Bizga ma'lumki, jamiyatimizda yuz berayotgan yangilanishlar nafaqat iqtisodiy va siyosiy sohalarda balkim, san'at sohasida ham sezilarli yutuqlarga erishilmoqda. Milliy madaniyatimiz rivojiga keng yo'l va imkoniyatlarni ochib berilmoqda. Har bir millatni boshqa bir millatlardan ajratib turuvchi bu uning madaniyati, urf-odati, qadriyatlari va milliy an'analaridir. Mustaqillikga erishilgandan so'ng o'zbek xalqi o'z madaniyati va milliy urf-odatlarini tikladi. Bu esa o'zlikni anglashdagi birinchi qo'yagn qadami bo'ldi. O'zbek xalqining boy badiiy merosi, uning jahon san'ati tarixidagi o'rni, taraqqiyot bosqichlari va zamonaviy yo'nalishlarini chuqur o'rganish hamda rivojlanish istiqbollarini belgilash, milliy mustaqillik g'oyalariga mos tadqiqotlarni amalga oshirish shu kunning dolzarb vazifalaridan hisoblanadi.

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.M.Mirziyoyevning "Hozirgi vaqtda oldimizda naqadar ulkan vazifalar turganini barchamiz yaxshi tushunamiz. Biz Vatanimizning buyuk kelajagini siz, azizlar bilan, mard va olijanob xalqimiz bilan birgalikda barpo etamiz, ko'zlagan maqsadlarimizga albatta erishamiz." [1] degan so'zlari barcha insonlarni birlashishga undaydi. Yurtboshimiz tomonidan madaniy merosimizni, o'tmish qadriyatlarimizni keng va har tomonlama o'rganish, hozirgi milliy ma'naviyatimizning chuqur tarixiy ildizlari shakllanish bosqichlari va xususiyatlarini ochib berishda katta tashabbus va beqiyos sa'y-harakatlarini amalga oshirmoqda. Yoshlarga qaratilgan e'tibor ham tahsinga loyiqdir. Yosh avlod kuchli bilim olishlari uchun har sohada sharoitlar yaratilmoqda. Bu e'tibordan sa'nat sohasi ham chetda qolmadi.

San'at inson hayotida katta va ahamiyatli o'rin egallaydi. O'zbek xalqi azal-azaldan tasviriy, amaliy san'at sohalarida faoliyat yuritib keladi. Birgina amaliy san'atga nazar solsak, xalq hunarmandchiligi qay darajada rivojlanganini ko'rishimiz mumkin. Mato to'qimachiligi, kashtachilik, gilam to'qimachiligi, kulolchilik, yog'och o'ymakorligi, zargarlik va boshqa amaliy san'at turlari bunga

yaqqol misol bo'la oladi. San'at inson hayotida muhim va ajralmas qismni tashkil qiladi. Chunki san'at insonlarga madaniy va ma'naviy ozuqa sifatida xizmat qiladi.

O'zbekistonda barcha sohalar qatorida libos dizayni sohasida ham katta e'tibor qaratildi. Libos inson ko'rkidir. Har bir millatning milliy libosi ana shu millar tarixini aks ettiradi. Bundan tashqari kiyimlarda inson yashagan joy va zamon uning hayotdagi quvonchli va qayg'uli voqealar namoyon bo'ladi. Shuning uchun ham bugungi kunda liboslar xalqimiz madaniyatini o'zgarishda tasiri kattadir.

Yosh dizaynerlar o'z istedodlarini namoyon qilish uchun ko'plab festival va ko'rgazmalar tashkillashtirilmoqda. Misol qilib har yili muntazam ravishda O'zbekiston Badiiy akademiyasi tomonidan o'tkazilib kelinayotgan "Tasviriy san'at haftaligi" ko'rishimiz mumkin. Bu haftalik turli san'at ijodkorlarini bir joyga yig'adi va ijodkorlar o'zaro malaka almashishadi. Haftalik doirasida libos dizayniga alohida kun ajratilgan bo'lib, bunda yosh dizaynerlar o'z ishlarini ommaga namoyon etishlari mumkin. Bu ko'rgazmalar yosh dizaynerlar uchun katta imkoniyat yaratadi.

Bundan tashqari har yili noyabr oyida bo'lib o'tadigan "Moda va dizayn haftaligi", turli ko'rgazmalar va festivallari yosh ijodkorlarga o'z istedodlarini namoyon qilishlariga katta imkon yaratdi. Ushbu moda kunlarida turli moda ko'rgazmalari va mahorat darslari bo'lib o'tadi. Bu festivallar yosh ijodkorlarni birlashishi va tajriba almashishidan tashqari, dizaynerlar ijodi bilan yaqinroq tanishishga imkoniyat yaratadi. Dizaynning tarixi insoniyatning tarixi bilan chambarchas bog'lik. Odamzod qachon va qayerda bo'lmasin, o'z buyumlarining tashqi ko'rinishiga e'tibor bergan, va shu sababli dizaynni paydo bo'lishiga asos bo'lgan. Dizaynerning jamiyat oldida ma'suliyati faqat mahsulotni sifatinigina emas, balki insonni madaniy saviyasini ko'tarishdir. Bu esa yosha dizaynerlarga mas'uliyatli vazifani yuklaydi.

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.M.Mirziyoyevning "Yoshlarimiz haqli ravishda Vatanimizning kelajagi uchun javobgarlikni zimmasiga olishga

qodir bo'lgan, bugungi va ertangi kunimizning xal etuvchi kuchiga aylanib borayotgani barchamizga g'urur va iftixor bagishlaydi.”[1] degan so'zlari yoshlarni yanada o'z ustilarida ishlashga undaydi.

Bitiruv malakviy ishining dolzarbligi: Hozirgi kunga o'zbek milliy adras matosining naqshlari moda muxlislarini butun olamda lol qoldirib kelmoqda. O'zbek milliy adras matosidan tikilgan liboslarni butun dunyo ayollari kiyish istagida ekanliklarini bildirishmoqda. Undan tashqari adras tabiiy mato bo'lgani uchun ham, uning qadr baland. Yuqoridagilarni hisobga olgan holda ushbu mavzu dolzarb deb topildi.

Bitiruv malakviy ishining obyekti: Milliy matolar, adras matosiga qo'yiladigan talablar, zamonaviy moda yo'nalishi, zamonaviy bichimlar va ayollar uchun zamonaviy liboslar.

Bitiruv malakviy ishining vazifalari: Milliy matosidan foydalanib ayollar kiyim modellarining kolleksiyasining dizayn- loyihasini ishlab chiqish (adras matosinidan). Izlanish va kuzatuvlar davomida quyidagi xarakterli tomonlar o'rganilib, shulardan kelib chiqqan holda quyidagi vazifalar bajarildi:

- adras matosini o'ziga xos hususiyatlarini o'rganish;
- adras matosidan tikiladigan liboslar shaklini o'rganish;
- adras matosi uchun qo'llaniladigan bezaklarni o'rganish va tahlil qilish;
- zamonaviy libos siluetlari, shakllari va bezak turlarini o'rganish;
- 2017-2018 yildagi adras matosidan yaratilgan kolleksiyalarni tahlil qilish;
- ayollar uchun adras matosidan liboslar termasining dizayn loyihasini ishlab chiqish.

Bitiruv malakaviy ishi kirish, zamonaviy moda yo'nalishi, kolleksiyani yaratish uchun ijodiy manbani tanlash va uni asoslash, taklif etilayotgan modellar vazifasini asoslash, badiiy qism, modellarning hajmiy- fazoviy shaklini hosil qilish, xulosa, adabiyotlar ro'yhati va ilovadan tashkil topgan.

1. Zamonaviy moda yo'nalishida etno elementlari.

Libos uzoq o'tmishiga ega bo'lib, uning shakllanishi va rivojlanishiga bir necha asr sarflandi. Uning dastlabki ko'rinishi juda ham sodda bo'lib, konstruktiv chiziqlarga ega bo'lmagan va biriktiruv choklarisiz, oddiy bog'lash uslubi yordamida odam egniga kiyilgan. Libos yillar o'tgani sayin mukammallashib, hozirgi kundagi ko'rinishiga kelgan. Kiyimning tashqi ko'rinishi va bichimiga o'sha davr muhiti, ijtimoiy hayot, arxetektura, geografik joylashuvi, iqlimi va shu kabi bir necha omillar ta'sir qilgan. XIX asrga kelib modeler libos modasiga ta'sir etuvchi shaxs sifatida qarala boshlandi. Endilikda aynan modelerlar libosning bichimi, rangi, uslubini o'zi yoki iste'molchining xohish-istaklariga binoan yarata boshladi. Ana shu davrlardan boshlab liboslar uslublarga bo'lina boshladi. Moda rivojlangani sari uslublar ham rivojlanib yangicha tus ola boshladi.

Moda insonlar hayotining ajralmas qismidir. Moda o'zgaruvchan va takrorlanmas. Hozirgi kunda yangidan-yangi uslublar moda olamiga kirib kelmoqda. Bu esa har bir odamning individual boshqalarga o'xshamagan uslublarda kiyinish imkonini beradi. Bunda turli uslublar, mato fakturalari, ranglar, bezaklar va aksessuarlarning aralashmasi ham qo'l keladi.

2018-2019 yillar uchun dizaynerlar tomonidan turli xil va orginal murakkab bichimli, qiziqarli ranglar va fakturalarni uyg'unligidagi liboslar taklif etilmoqda. Bundan tashqari turli matolarni uyg'unlashtirib yaratilgan liboslar ham moda olami muxlislarini hayratga solmoqda. Masal: milliy va zamonaviy matolarni uyg'unlashtirib yaratilgan liboslar.[25]

Bunday uslubdagi yubkalarning bel qismidagi burmalar kamaytirilgan holda taklif etildi. Bunday siluetli ko'ylak va yubkalarda turli milliy naqshlarni ko'rishimiz mumkin. Bu esa zamonaviy liboslarga milliy ruhni bag'ishlaydi. 2018 yil kuz mavsumi uchun keng yelkali pidjaklar taklif etildi. Bunday pidjaklar 1980-yilda modular ko'rgazmasida ilk bor namoish etilgan edi. Bugungi kunga kilib

bunday bichimli pidjaklar bichimi va siluetiga salgina o'zgartrish kiritildi. Pidjaklarda turli kashta va aplikatsiyalarni ko'rishimiz mumkin.

Ko'p qavatli liboslar bir necha yillardan beri moda tendensiyasidadir. Bu mavsumda ham kiyinish usubi o'z muxlislariga ega. Bunday uslub turli ranglar, fakturalar va matolarni uyg'unlashtirish eksklyuziv obroz yaratishga imkon beradi. Bu mavsumda etno naqshlar va aplikatsiyalar "Denim" uslubi bilan uyg'unlashganini ko'rishimiz mumkin. Jensi matosi turli teksturali va turli rangli matolar bilan uyg'unlashtirilgan holda yangicha ko'rinishga ega bo'lmoqda. [23]

2018-2019 yil dizaynerlar tomonidan qizilning hamma tuslari taklif etildi. Undan tashqati bu mavsum uchun kontras va yorqin ranglarda liboslar moda podyumlariga chiqarildi. Moda muxlisleri bunday yorqin ranglar uyg'unligini ijobiy kutib olishdi. Bundan tashqari yorqin va o'ynoqi ranglarni birga qollangan. Masalan; pushti va ko'k, qizil va siyoq rang va boshqalar.

Bu mavsumda gulli, 3D (bo'rtib turgandek ko'rinishli), yo'l-yo'l, katak va turli hayvonlar fakturasi tushirilgan matolarning urfda bo'ladi. Bundan tashqari turli yozuvli, logotip va "Pop-art" uslubidagi suratlar tushirilgan liboslar ham dizaynerlar tomonidan taklif etilmoqda.[21]

Mavsum bezaklariga kelsak etno yoki retro uslubidagi kashtalar liboslariga yanada ko'rkamlilik bag'ishlaydi. Bunday bezak hatto klassik uslubga ham mos keladi. Bundan tashqari liboslarni bezashda turli rangli va turli uzunlikdagi baxramalarni qo'llash ham ommalashmoqda. Milliy ruhdagi matolar ham bahor – yoz mavsumi uchun eng aktual matolardan biri hisoblanadi. Chunki bunday matolar tabiiy tolali. Etno uslubidagi liboslar har doim ham moda olamida o'z o'rniga ega. Etno uslubiga ijod etuvchi dizaynerlar soni ko'payib bormoqda. Ko'plab dizaynerlar ijodida etno uslubini zamonaviy va noodatiy ko'rinishini ko'rishimiz mumkin.

2018 yil bahor-yoz mavsumi uchun mashhur dizaynerlar tomonidan taklif etilgan liboslar ichida etno uslubiga ham murojaat qilishganini ko'rishimiz

mumkin. Bunday liboslarda Afrika, Hindiston, Xitoy, Yaponiya va boshqa davlatlar milliy liboslaridan ilhomlanganliklarini ko'rishimiz mumkin. Ularning ichida o'zbek milliy matosi adrasdan tikilgan liboslar ham yo'q emas. Adras matosi butun jahon moda muxlislarini lol qoldirmoqda. Hozirda adras matosining nafaqat yorqin, balki bosiq va och tushlarini ham uchratamiz. Bunday ko'rinishli adras matolari milliy naqshlar va zamonaviy tendentsiya ranglarini o'zida uyg'unlashtiradi.[21]

Hozirgi kunga kelib o'zbek matolari qo'llangan zamonaviy liboslar ham kam emas. O'zbek milliy matolaridan yaratilgan liboslarni nafaqat o'zimizning balkim butun dunyo podyumlarida ko'rishimiz mumkin. Ko'plab o'zbek dizaynerlari tomonidan yaratilayotgan liboslar termalari dunyo ekspertlari tomonidan ijobiy baholanmoqda. O'zbek milliy liboslarida nafaqat shakl va bichim, balki matolar ham o'ziga hos milliy ruhga ega. Dizaynerlarimiz tomonidan yaratilayotgan liboslar termalariga milliy libos siluetlari, libos aksessuarlari va taqinchoqlarga zamonaviy ruhda sayqallanganini ko'rishimiz mumkin.

2. Milliy matolardan kolleksiyani yaratish uchun ijodiy manbani tanlash va uni asoslash

Ushbu bitiruv malakaviy ishga manba bo'lib, o'zbek milliy adras matosi hizmat qildi . Kolleksiya yaratishda adras matosi uchun aptimat siluet, bichim, shakl, faktura va bezaklar asos qilib olindi. Ushbu bitiruv malakaviy ishning mavzusini yoritishda adras matosining o'ziga hosligidan kelib chiqildi. Ayollar va qizlar talabi va didiga mos keladigan adras matosidan liboslar kolleksiyasini yaratish maqsad qilib olindi. Buning adras matosi tarixi, mos keluvchi libos siluerlari, bichimlari, ranggi, matolar, bezaklar va dizaynerlar ishlari o'rganib chiqildi.

Milliy matolar. O'zbek milliy matolari juda xilma- xil bo'lib, ko'proq tabiiy matolardan foydalanishgan. Ip gazlamalarning ranglari va turlari juda ko'p bo'lgan. Ayniqsa, oq, jigar rang, sariq tusli bo'zlar keng tarqalgan bo'lib, ulardan barcha yoshdagi kishilar uchun choponlar, shuningdek ichki kiyimlar, sallalar tikilgan. Erkaklarning kiyimlari xomsurp, sidirg'a chit, ip gazlamali matolardan tikilgan. Buxoro, Samarqand, Qo'qon, Marg'ilon, Namangan va boshqa shaharlarda an'anaviy o'zbek matolarni ishlab chiqish keng yo'lga qo'yilgan. To'quvchilikning, asosan , ikki turi: hammabob ip gazlama to'quvchiligi va nisbatan qimmatroq ipak to'quvchiligi taraqqiy etgan. Ip gazlama matolarini to'qish bilan asosan ayollar, ipak va nimshoyi gazlamalarini to'qish bilan esa erkaklar shug'illangan.[10]

O'zbek milliy matolaridagi naqshlarining kelib chiqishi. Bu matoning tayyorlanish jarayoni O'zbekistonda qadimdan rivojlangan. Eramizdan avvalgi II-III asrlarda Shimoliy Baqtriya yerlarida odamlar matoni to'qish va bo'yashni yaxshi bilishgan. Abrli matolar esa eramizdan avvalgi XIX asrlarda rivojlangan. XIX-asrda turli xil shaxar va viloyatlarda, jumladan : Marg'ilonda, Namanganda, Farg'onada, Buxoroda, Andijonda, Samarqandda, Kitobda, G'ijduvonda, Urgutda, Beshariqda turli xil silliq va naqshli paxta tolali, shoyi, yarim shoyil matolar,

shuningdek, baxmal, adras, beqasab, banoras, atlas, yakruya, xonatlas, duruya, olacha, podshoxi matolarini to'qish bilan shug'ullanishgan. Bu matolardan liboslar uchun va uy inter'erini bezash uchun foydalanilgan. Abr so'zining ma'nosi bulut deb ta'riflanadi. Bunday usul O'rta Osiyoda abrbandi deyiladi.

O'rta Osiyo xalq o'gzaki ijodi asarlari ichida shunday afsonalar borki, unda abrli naqshlarning paydo bo'lishi yozib o'tilgan ularda aytilishicha, "Abr" naqshlar suvda suzadigan bulutlarga taqqoslab ishlangan bo'lsa, yana bir boshqa tasvirda xovuzga to'kilgan yog'dagi kamalak dog'lariga qarab ishlangan deb yuritiladi.

G'arbda bu matolarning tayyorlanish texnologiyasini va matoning o'zini ham tutashtirish ma'nolari beradi. Indoneziyaliklar "abr" deb nomlashadi. Bu ta'rif "mengikat", ya'ni "bog'lash, tutashtirish" ma'nolarini beradi. Abrli matolardagi naqshlar asosni bog'lash murakkab texnikasi orqali bajariladi. Asos maxsus taxtachaga tortilib, iplar sanalib, nuqtalar orqali belgilab olinar, songra ma'lum rangga bo'yalardi. Qolgan iplari esa qalin paxta tolali iplar bilan bog'lanadi. Bog'langan asos bo'yoqqa solinadi. Rang va naqshlar ipga to'kilgunga qadar olinadi va maxsulot tayyor bo'lgandagina ko'z o'ngimizda naqsh paydo bo'ladi. Har bir ip uch marotaba bo'yalib quritiladi. Asosiy foydalanadigan ranglar sariq, qizil va ko'k. Har bir bo'yalish bosqichi jarayonida usta har bir ip tolasini bog'lab qo'yadi, sababi rang tegib ketmasligi uchun. Matolarni bo'yash uchun o'simlik bo'yog'laridan foydalaniladi. Indigo-(ko'k), marena (qizil), isparak (sariq) ranglar mustaxkam va nozik ranglar uyg'unligini beradi. 2011 yil Vashingtondagi tekstil muzeyida "Markaziy Osiyo abrlari" mavzusida ko'rgazmalar o'tqazilgan. Bu ko'rgazma ko'pchilikni hayratga soldi. Unda XIX asr boshlarida tayyorlangan mato namunalari qo'yilgan. Abr – nafaqat mebelda, gilamda yoki pardalarda, balki chinni buyumlarda, oboylarda, dasturxon va boshqa buyumlarga ham tushirilishi mumkin. Abr uchun naqshlarda geometrik figuralardan uslublashtirilgan gullar va o'simliklar, kamalak singari bir-biriga kirishib ketgan ranglar uyg'unligi va tabiatdan olingan mavzulardan foydalaniladi. Bizgacha XVIII asrning ikkinchi yarmi va XIX asrning boshlaridagi matolar etib kelgan. Bunday matolar Buxoro,

Marg'ilon, Namangan, Samarqand, Xodjikentlarda ishlab chiqariladi. Qo'lda to'qilgan abr gazlamalarida albatta oq chiziq bo'ladi, shunga ko'ra to'quvchi naqshlarni tekslab turadi. Bu oq chiziq matoni qo'lda to'qilganligidan dalolat beradi.

Abrli matolar to'qilishiga ko'ra 2 turga bo'linadi: garniturali va atlasli to'qilish. Garniturali to'qilish shoyi va yarimshoyi matolarga tegishli bo'lib, ko'proq Yevropa uslubiga o'xshash. Bularga "adraslar" yoki "dog'irlar" misol bo'ladi. So'ngida tabiiy shoyi yorqin yoki oq rangga bo'yaladi.

Atlasli to'qilish guruhi sof shoyini o'z ichiga oladi va ular to'rt, sakkiz va to'qqiz, o'n, o'n ikki, tepkiliklarga ajraladi. Rang qanchalik matoga yaxshi singisa, shunchalik naqsh rangi va aniqligi bo'ladi. Bekorga sakkiz va to'qqiz tepkillik atlaslar "xonatlas" deb nomlanmagan. Ayni shu silliq fakturali matolardan ko'pincha ayollarning milliy tantanali liboslari tikiladi. O'zbek milliy matolarda ranglar uyg'unligi doim yuqori o'rinda turib, o'ziga xos emotsional va estetik o'rniga ham ega. Hududimizdagi turli tuman matolar o'ziga xos kolorit va xarakteriga ega. Marg'ilonli matochi M.Mirzokirovning ta'kidlashicha, Marg'ilonda matolar qizil, Farg'onada sariq, Qo'qonda esa ko'pincha ko'k ranglar uchraydi. Matolarning ranggiga qarab uni qayerda ishlab chiqarilganini aniqlasa bo'ladi. Shuningdek ranglar ham matoning yoshini aniqlashga yordam beradi.

Atlas (arabcha-tekis silliq) tanda ipi ham, arqoq ipi ham tabiiy ipakdan to'qiladigan bir yuzlama silliq mato hisoblanadi. Tanda ipi abrbandi usulida bo'yab bezatiladi. Aloxida ishlov berib atlasga jilo beriladi, shunga ko'ra u tovlanib turadi. Ilgari mato yuziga kudung o'rilgan, hozirgi kunda atlas issiq satxli baraban-kalandrdan o'tkaziladi. O'zbekiston atlaslari rang-barang nafis gullarga boy. Bu gullar bir-biri bilan uyg'unlashib, matoda yaxlit go'zal bir naqshni xosil qiladi. Atlasning tabiiy ipakdan to'qilgan eng a'lo navi sakkiz tepkili xonatlas deb ataladi. Xonatlasning barcha siri uning tuzilishi va to'qilish usulidadir. Atlasning to'qilish jarayoni: to'rt tepkili atlas dastgoxda, sakkiz tepkili atlas sakkiz tepkili dastgoxda to'qiladi. Tandadagi gullar tandaning xar sakkiz naxi to'qilishida ustma-

ust keladigan qilib ko'tariladi, naxlar tepkilar muvofiqlashtirib gullolalar o'ynog'ichlarga ulanadi. Tepki bosilganda gullarning biri pastga tortilib, ustma-ust yotgan naxlardan birining koni ochiladi va orasidan biri arqoq ipi o'tadi. Shu tariqa sakkiz nax orasiga sakkiz arqoq ipi o'tadi. Shu tariqa tanda ipi matoning ustiga tomon joylana borib to'qima bir yuzlamaga aylanadi.

Adras. Tanda ipi tabiiy ipakdan arqog'i qalin ipdan to'qilgan tabiiy gazlamadir. Adras to'qimasi sifatida tanda iplari sifatida sof ipak, arqoq ipi sifatida esa ikkita yakka ipni birga qilib pishitilgan paxta ipi ishlatiladi. Guli ikki tomonlama bo'lganligi uchun ba'zi joylarda duro'ya deb ham ataladi. Gullari abr uslubida bo'lib, sariq, ko'k, qizil va boshqa ranglarda bo'ladi. (rasm)

Bo'z adras. Uning tarkibida yuz foizli tabiiy paxta tolasidan iborat mato. U matoga turli ranglar orqali pardozi berish urfi bo'lgan. Bo'z adras o'ziga tabiiy va suniiy bo'yoqlarni oson singdiradi. Bu turdagi matodan chiroyli sharflar, milliy dekoratsiya uchun xam keng foydalaniladi. Kolleksiya uchun aynan shu mato tanlandi. Chunki Xorazm vohasida asosan adras va bo'z adras, olacha matolaridan keng foydalanilganligi uchun aynan mana shu mato tanlandi. (rasm)

Baxmal. Tukli va qalin to'qilgan shoyi mato. Bu matoning ko'rinishi juda ko'rkam va qimmat bo'lgani uchun, asosan zodagonlar va boylar ustki kiyim sifatida kiyishgan. (rasm)

Banoras . Beqasamdan ranggi bilan farqlanib, undan ayollarning ust kiyimi paranji tikilgan. (rasm)

Beqasam. Yo'l-yo'l mato bo'lib, undan erkak, ayol va bolalar uchun kundalik kiyiladigan ustki kiyimlar va to'nlar. Undan tashqari bu matodan ko'rpa va ko'rpachalar tikib uy-ro'zg'orda foydalanilgan. (rasm)

Parpasha . Beqasamdan qalinroq mato bo'lib, u paranji, shunindan paranchilar tikishda foydalanilgan. (rasm)

Shoyi – harir mato bo'lib, ipak qurtining pillasidan olinadi. Shoyi matosi Xitoyda paydo bo'lgan va Buyuk ipak yo'li orqali Yevropaga sotiladigan asosiy mahsulot bo'lgan. Bitta pilladan olinadigan ipakning tola uzunligi 800-1000

metrga etadi. Shoyi tolasining shakli uchburchakli prizmasimon bo'lgani sababli mato jilovlanish xususiyatiga ega. Shoyi matosi estetik jihatdan juda chiroyli ammo pishiqligi birmuncha past. Shuning uchun ham bu matodan tikilgan liboslarni extiyotlik bilan kiyish tavsiya etiladi.

Duxoba – qalin tukli mato bo'lib, tuklarining asosi tabiiy tolali yoki sintetik bo'lishi mumkin. Duxoba matosi qadimdan zodagonlarning sevimli matosi bo'lgan. Duxoba matosining tuklari turli uzunlikda bo'lishi mumkin. Kalta tukli duxobani “Taqir duxoba” deb nomlashadi. Duxoba matosidan tikilgan liboslar juda chiroyli va ko'rkam ko'rinishga ega, ammo uni bichish va tikish jarayoni murakkab. Chunki duxoba tukli mato bo'lgani sababli, bichish jarayonida tuklari to'kilishi va ustma-ust qo'yganda surilib ketishi mumkin. Undan tashqari duxoba matosining tuklari bir tomonga qaragan bo'lishi shart. Bu esa bichish jarayonida matoda chiqim ko'payishiga olib keladi. Tikish jarayonida esa avval qo'lda bo'laklarni tikib so'ngra, mashinada tikish tavsiya qilinadi.

Hozirgi kunda O'zbekistonda milliy matolarni ishlab chiqarishga katta ahamiyat berilmoqda. O'zbek milliy matolaridan nafaqat o'zimizning dizaynerlar balkim chet el dizaynerlari ham ilhomlanib yaratgan liboslar to'plamlari kame mas. Masalan: Oscar de la Renta, Gucci, Roberto Cavalli, Dries van Noten, Anastasiya Lebedova, Saida Amir, Zulfiya Sulton

Oscar de la Renta taqdim etgan kolleksiyalaridan birida adras va atlas nushali matodan foydalangan. Dizayner bunday yorqin va jilokor matoni butun go'zalligini ko'rsatish maqsadida oq rangli mato bilan uyg'unlashtirdi. Kolleksiya turli xil buyumlardan tashkil topgan. Masalan: yubka, bluska, ko'ylak, plashlardan iborat. Kostyumlarni to'ldirish uchun bosiq rangli sumka va oyoq kiyimlar qo'shilgan. Shu tariqa dizayner yorqin va bosiq ranglarni birga uyg'unlashtira olgan. (1- rasm)

Gucci kolleksiyasida milliy o'zbek matosi bo'lmish adras matosidan foydalangan. Bu kolleksiya murakkab bichimli kalta ko'ylaklar, pidjaklardan tashkil topgan. Liboslar o'ziga hos va takrorlanmas bichimlarga ega. Liboslarning

yaxlit qisimlari adras matosidan, qora rangdagi sidirg'a matodan esa kichik detal va ishlov berishda ishlarilgan. Kolleksiyaning to'ldirish uchun esa qora rangdagi sumka va oyoq kiyimlardan aksessuar sifatida foydalanilgan. (2- rasm)

Roberto Cavalli moda muxlislariga adrasdan matosidan taqdim etgan kolleksiyasida o'ziga hos usulda foydalangan. Adras matosi bilan jinsi, turli rangli sidirg'a, turli gulli fakturali matolar bilan uyg'unlashtra olgan. Kolleksiya asosan shim , bluska va pidjaklardan tashkil topgan bo'lib, qizlar va yosh ayollar uchun taqdim etilgan. Zamonaviy jinsi matosidan tikilgan shimn adras matosidan tikilgan bluska va pidjaklar bilan uyg'unlashuvi moda muxlislari tomonidan juda ijobiy kutib olindi. (3 -rasm)

Dries van Noten 2010 yil bahor-yozgi mavsum uchun taqdim etgan liboslar termasida assimetrik libolar dominanttir qiladi. Ushbu qiziqarli kolleksiyani adras nusxali matolar yanada ochib bergan. Liboslar aralash uslubda yaratilgan bo'lib, unda klassik va etno uslublarini ajoyib uyg'unlashuvini ko'rishimiz mumkin. Liboslar rangiga nazar solsak adras nusxali matolardan tikilgan buyumlarni bosiq qora va to'q rangli buyumlar bilan birga kiyilishi adras matosini yanada yorqinroq ko'rsatmoqda. Kolleksiyada turli uzunlikdagi ko'ylaklar, bluska, pidjak va shimlardan iborat. (4-rasm)

Anastasiya Lebedova Rossiyaning iqtidorli dizaynerlaridan biri bo'lib, yaqin yillardan buyon o'zbek milliy matolaridan ilhomlanib ijod qilib kelmoqda. Anastasiya Lebedova adras matosidagi yaratgan liboslarini brend darajasiga olib chiqa olgan. Yorqin rangli adras matosini zamonaviy va sodda bichimli fudbolka, svitor va jensi pidjaklar bilan uyg'unlashtira olgan. (5-rasm)

Saida Amirning "Sharqona ilhom" dab nomlangan kolleksiyasida o'zbek milliy matolarini jilovini ko'rishimiz mumkin. Kolleksiyada milliy libos bichimlariga o'zgartirish kiritilgan bo'lib, liboslar silueti va shakli o'zbek milliy liboslarini eslatadi. Kolleksiyada asosiy rang qilib tillarang tanlangan. Matolardan o'zbek milliy adrasi va xarir eksentsiondan foydalanilgan. Liboslarni o'ziga hosligi bir libosni bir necha xil ko'rinishda kiyish mumkin. Xalatlarda astar

va avra sifatida ham asos mato ishlatilgan. Bu esa ularni ikki tomonlama kiyish imkonini beradi. Liboslardagi yana bir o'ziga hoslik tomoni assimetrik ko'rinishidir. Liboslarda qizg'ish, qora, kulrang va yer ranglaridan foydalanilgan. Liboslar keng va yaxlit bichimga ega. Liboslarni yanada boyitish maqsadida ularga rangi va shakliga ko'ra mos oyoq kiyimlar tanlangan. (6 rasm)

Zulfiya Sulton o'zbek dizaynerlari orasida eng ko'p milliy matolardan foydalanib kolleksiyalar yaratuvchi dizaynerlardan biri. U o'z kolleksiyalarida milliy matoni zamonaviy bichim va siluetlarda qo'llab moda muxlislarini quvontiradi. So'ngi kolleksiyasida o'zbek milliy matolarini barcha turlaridan foydalangan. Kolleksiya bosiq ranglarda bo'lgani uchun ham turli teksturali matolar bir birini to'ldirgan. Milliy matolardan adras, shoyi adrs, shoyi, baxlam va abrli baxmaldan foydalanilgan. Kolleksiyada nafaqat milliy matolar balkim milliy kashtachilik san'atidan ham foydalanilgan. Bu esa libolar to'plamiga o'zgacha ruh bahsh etgan. (7 - rasm)

Bitiruv malakaviy ishiga manba bo'lib, zamonaviy uslublar va adras matosi hizmat qildi. Kolleksiya yaratishda adras matosi uchun qabul qilingan siluet, bichim, shakl va bezaklar asos qilib olindi. Ushbu bitiruv malakaviy ishning mavzusini yoritishda yuqorida bayon qilingan fikrlar mohiyatidan kelib chiqildi. Yosh ayollar va qizlar talabi va didiga mos keladigan adras matosidan liboslar termasini yaratish maqsad qilib olindi. Buning uchun adras matosidan foydalanib kolleksiya yaratgan dizaynerlar ishlari, qo'llanilgan matolar, silueti, bichimlari va bezaklar o'rganib chiqildi.

3. Taklif etilayotgan modellar vazifasini asoslash

Libos – bu kiyim, ust-bosh, odam egniga kiyadigan buyumdur. Tanani tashqi muhit sharoitidan saqlaydi va estetik chiroyli ko'rinishni taminlaydi. Insoniyat paydo bo'libdiki o'z tanasini tashqi muhitdan himoya qiladi. O'tmishda insonlar turli hil barglar va somonlardan foydalanishgan bo'lsa, insoniyat rivojlangan sari liboslar ham rivojlana boshladi. Keyinchalik kiyim nafaqat tashqi muhitdan himoya balkim, insonning libosi u haqda ma'lumot bera boshladi. Ya'ni u kim?, qanday millat egasi?, jamiyatdagi tutgan o'rni kabi savollarga javob uning kiygan libosida bo'lgan. Liboslar rivojlangani sari ularga qo'yiladigan talablar ham o'zgarib yangilanib kelgan. Kiyimga qo'yiladigan talablar uning vazifasi, iste'mol qilinadigan shart – sharoitlar, iste'molchilarning yoshi va jinsidan kelib chiqib shakllantiriladi. Liboslarga mato tanlash uchun ma'lum talablar doirasi shakllantirilgan. Ba'zi talablar guruhiga qat'iy rioya qilish zarur bo'lsa, ba'zilari unchalik ahamiyatli emas, lekin shunda ham bu talablarni mato tanlashda e'tiborga olish kerak.

Estetik talablar. Kiyimning qulay va chiroyli, zamonaviy moda yo'nalishiga mos bo'lishi, umuman olganda libosning rangi, bichimi, uslubiy yechimi uyg'un obraz yaratishga xizmat qilishida namoyon bo'ladi. Ayniqsa, yoshlar uchun moljallangan liboslarning zamoniy moda yo'nalishidagi uslubga mos bo'lishi talab doirasidadir.

Gigienik talablar. Inson organizmining normal hayotiy faoliyatini ta'minlab beruvchi talablar kiyimga qo'yiladigan gigienik talablarda shakllanadi. Ularga havo va bug'ni o'tkazuvchanlik, gigroskopiklik, issiqlik saqlovchanlik kabi xossalari kiradi.

Havo o'tkazuvchanlik – bu kiyim va odam tanasi orasidagi bo'shliqda karbonat kislotasi gazi to'planishi natijasida odam o'zini noxush seza boshlaydi shuning uchun kiyim osti bo'shlig'ida havo almashuvchanligi ta'minlangan bo'lishi kerak.

Gigroskopiklik – bu kiyimning namlikni tortish, ya'ni terlagandagi namlikni o'zidan o'tkazib, tashqi muhitga chiqarish xususiyati. Kiyimning gigroskopikligi u tikilgan mato gigroskopikligiga bog'liq.

Funksional talablar. Uchinchi navbatda esa funktsion talabga javob berishi maqsadga muvofiqdir. Libosning amaliy – utilitar vazifasi insonni ob – havoning noma'qul ta'siridan himoya qilish, temperaturaning optimal sharoiti bilan ta'minlab berishdan iborat.[4]

Kiyim modelini tanlash, konstruksiyalarini ishlab chiqish, buyumning g'ijimlanuvchanligi, hajmi, o'lchami va proportsiyalarining o'rganishdan iborat. Matolarning rangi, yaltiroqligi, shaffofligi, oppoqligi kabi hossalari ularning yorug'lik oqimini qaytarish, yutish, tarqatish, o'tkazish hususiyatiga qarab namoyon bo'ladi.

Yuqorida keltirilgan talablarni o'rganib chiqqan va xisobga olgan holda, talablarga mos keluvchi adras matosi tanlandi. Tanlangan matodan kelib chiqqan holda kiyimga qo'yiladigan talablar ketma-ketligi o'zgaradi. Adras matosining naqshlari va ranglari juda chiroyli va julovkor bo'lgani sababli birinchi o'rinda libosni estetik ko'rinish bo'lishi o'rinlidir. Adras matosi tabiiyligini olsak gigienik talab ikkinchi o'rinda. Va albatda funksional va chidamlilikni unutmaslik lozim.

Abrli matolar ishlab chiqarish kimyoviy texnologiyasi

Tabiiy ipak qator ijobiy xususiyatlar: o'ziga xos yaltiroqlik, yumshoqlikka ega: undan asosan, bezakli, ko'rkam ko'ylakli matolar (krepdeshin, krepjorjet, krepshifon) hamda milliy abrli matolar xonatlas tayyorlanadi. Xonatlas matosi ishlab chiqarish texnologiyasi o'ta mashaqqatli, ko'p bosqichli bo'lib qo'l mehnati talab qiladi. Bu matolarda o'ziga xos rang turlari monandligiga ega bo'lgan to'q va tiniq rangli naqshlar hosil qilinadi. Abrli mato deyilishining sababi uning mexanik va kimyoviy texnologiyasining o'ziga xosligidadir, jilodor naqshlar matoning tanda iplarni bo'yash yo'li bilan hosil qilinadi. Abrli deb nomlanishi forsha abrband- “bulutni bog'layman” degan iboradan kelib chiqqan. Xonatlas matosida hosil qilingan ranglar undagi naqshlar chegarasini mashinada gul bosishdan farqli

o'laroq mayin tugallanishi bilan ajralib turadi va bir rangdan ikkinchisiga o'tishda tanda iplarining shimuvchanligiga mos holda keskin bo'lmaydi.

Adras - tanda ipi tabiiy ipakdan arqog'i qalin ipdan to'qilgan tabiiy gazlamadir. Adras to'qimasi sifatida tanda iplari sifatida sof ipak, arqoq ipi sifatida esa ikkita yakka ipni birga qilib pishitilgan paxta ipi ishlatiladi.[10] Guli ikki tomonlama bo'lganligi uchun ba'zi joylarda duro'ya deb ham ataladi. Gullari abr uslubida bo'lib, sariq, ko'k, qizil va boshqa ranglarda bo'ladi. Adras matosining eni 40-42 sm.ni tashkil qiladi. Bu esa libosni bichish va tikishda birmuncha qiyinchilik tug'diradi. Chunki adras matosining gullari bir biriga tushishi shart. Shundagina adras matosining chiroyi buzilmaydi. Bundan tashqari adras matosi tabiiy mato bo'lgani sababli yuvganda kirishadi. Kirishish nisbati 0.05 ga teng. Ya'ni 100 sm. matoni yuvganimizda 95 sm.ga teng bo'ladi. Adras matosining gullari har hil ritmik tarzda qaytariladi. Raporti 10 sm.dan 120 sm.gacha bo'lishi mumkin. Libos tikilayotganda ham qancha adras matosi ketishi uning raportiga bog'liq. Raport qancha tez qaytarilsa, shuncha kam chiqim bo'ladi. Adras matosi uncha pishiq mato emasligini hisobga olib undan bichimi tor bo'lmagan liboslar tikish maqul. Adras matosining choklari mustaxlam bo'lishi uchun chok tikiluvchi chiziqqa 0,5 sm kenglikda yelim qotirma yopishtrish shart. Undan tashqari adras matosini sidirga matolar bilan uyg'unlashtirib tikish ham mumkin. Bunda libosning funksional ko'p harakat qismlariga sidirg'a pishiqroq matodan bichilsa, funksional kam harakat qismlariga adras matosidan bichiladi. Ammo adras matosini boshqa mato bilan uyg'unlashtirayotgan vaqtda ikki matoni bir-biriga nisbatan qalinligi va tekisturasi mos tushishi shart.

Aralash tolali mato- turli tolalarni qo'shib to'qish natijasida hosil bo'ladi. Turli tolali matolar ekusplutatsion jihatdan mustaxkam bo'ladi. Bitiruv malakaviy ishi mavzusida yaratilgan liboslar uchun tanlangan sidirg'a matosi aralash tolali bo'lib, u viskoza va sintetika tolalarini birgalikda to'qilishidan hosil bo'lgan. Bunday matolar bichish va tikish uchun qulay va bunday matoni turli ranglari va turlari mavjud. [26]

Dublirin - yelim qotirmali mato hisoblanadi. Dublirin libos tikishda shakl saqlash va chidamliligini oshirishda ishlatiladi. Dublirin avval bichilib, so'ng asosga ho'llab dazmol yordamida yopishtiriladi. Ustki kiyimlarda old bo'laklar uchun ishlatiladi. Ko'ylak va bluzalarda bo'yin o'miziga ishlov berishda adipga yopishtrib asosga tikiladi.

Ip (100% poliestr)- poliestrli iplar pishiq va tikish uchun qulaydir. Bunday iplar tikish mashinasida bir tekisda yuradi va uzilishi kam.

Baxrama – aralash tolali iplardan tashkil topgan bo'lib, bir qator zich terilgan va tepa qismi mustaxkamlangan. Tola tarkibi turlicha bo'lishi mumkin. Masalan ; viskoza va sintetika yoki sun'iy tolali bo'lishi mumkin. Undan tashqari milliy baxramalar ham bor. milliy baxramalarni mahalliy xalq tayorlaydi va ular paxta tolali yoki ipak tolali bo'lishi mumkin. Baxramalar turli uzunliklarda va qalinliklarda bo'lishi mumkin.

4. Badiiy qism

“Milliy matosidan foydalanib ayollar kiyim modellarining kolleksiyasining dizayn- loyihasini ishlab chiqish” mavzusidagi bitiruv malakaviy ishining badiiy qismida: 5 ta rangli eskiz, 5 ta texnik eskizlari, har bir modelning tashqi ko'rinishining tasnifi , modellarning konfeksion xaritasi, modellarning hajmiy-fazoviy shaklini hosil qilish model ketma- ketligi bo'yicha joylashgan.

4.1 Modellar tashqi ko'rinishining tasniflari.

1-model tashqi ko'rinishining tasnifi

Bu model ko'ylakdan iborat bo'lib, yosh qiz va ayollarga mo'ljallangan. Bu libosni tadbirlarga va sayillarga kiyish tavsiya etiladi. Libos to'q zumrat rang sidirg'a matosi va gulli adras matosidan tikilgan. Ko'ylak yengsiz. Ko'ylakning old qismi adrsdan, ort qismi esa aralash tolali sidirg'a matosidan tikilgan. Old qismida ko'krak pastidan koketka va etak qismlaridan iborat. Koketka ikki bortli o'tqazmali. Koketka astarli. Ko'ylakning bo'yin o'mizi mashina chokda 4 qator qilib qavilgan. Ko'ykalning etak qismi ozroq trapetsiya qilib bichilgan. Ort bo'lak yaxlit vitochkasiz bichilgan. Ko'ylak uzunligi tizzadan. Ko'ylakning etak qismi yo'rmalangan va 3 sm qilib buklangan. Buklangan etak qismi yashirin chokda tikilgan. Bu ko'ylakni to'ldirish uchun model bo'yniga adras va baxramadan aksessuar tikilgan.

2-model tashqi ko'rinishining tasnifi

Bu model kofta va shimdan tashkil topgan bo'lib, yosh qiz va ayollarga mo'ljallangan. Bu libosni kundalik tadbirlarga va sayilga kiyish tavsiya etiladi. Libos aralash tolali sidirg'a mato va gulli adras matosidan tikilgan. Kofta koketkali keng va yaxlit bichimli bo'lib, adrasdan tikilgan. Ko'fta yengsiz. Ko'ylak koketkasi astarli. Bo'yin o'mizi dumaloq shaklda bo'lib moshina chok bilan 4 qator qilib qavilgan. Koketlaning past qismi keng trapetsiya shaklida bichilgan va burmaga yig'ilib koketkaga ulangan. Ko'ftani qo'ltiq o'mizlari adras matosidan mang'iz bilan ishlov berilgan. Shim aralash tolali sidirg'a matosidan tikilgan bo'lib, keng siluetli. Shim bo'ksa qismi kengroq etak qismiga qarab torayib ketgan. Shimning bel qismi vitochkasiz bo'lib, rezinkaga yig'ilgan. Shimni etak qismi yopiq qirqimli bostirma chok bilan ishlov berilgan.

3-model tashqi ko'rinishining tasnifi

Ushbu model ko'ylakdan tashkil topgan bo'lib, yosh qiz va ayollarga mo'ljallangan. Bu libosni kundalik tadbirlarga va sayillarga kiyish tavsiya etiladi. Libos aralash tolali sidirg'a mato va gulli adras matosidan tikilgan. Ko'ylak koketkali bo'lib, koketka uch burchak shaklda. Koketka aralash tolali sidirg'a matosidan tikilgan. Koketka bo'yin o'mizi dumaloq shakilda bo'lib, koketka usti adras matosidan qo'yma qo'yib mashina chokda qavilgan. Bo'yin o'mizi astar ichiga kirgizib ishlov berilgan. Ko'ylakning etak qismi trapetsiya qilib bichilgan va burmaga yig'ib koketkaga ulangan. Koketka bilan etak ulangan chok orasiga aylantirib baxraman tikilgan. Ko'ylak yengsiz ammo, aloxida tikilgan yenglari bor. Bir qarichli uzunlikda burmaga yig'ilgan va tepa qismi 3 sm.li monjetga ulangan. Ko'ylak uzunligi tizzadan bo'lib, etak qismlari yo'rmalangan va ochiq qirqimli bostirma chok bilan tikilgan.

4-model tashqi ko'rinishining tasnifi

Bu model kofta va shimdan tashkil topgan bo'lib, yosh qiz va ayollarga mo'ljallangan. Bu libosni kundalik tadbirlarga va sayilga kiyish tavsiya etiladi. Libos aralash tolali sidirg'a mato va gulli adras matosidan tikilgan. Kofta to'g'ri bichimli uzunligi bel chizig'idan. Bo'yin o'miza dumaloq bo'lib, tashqi qo'yma qo'yilgan. qo'yma ustidan mashina chokda 4 qator qilib qavib chiqilgan. Ko'ftaning ikki yon bo'laklari aralash tolali sidirg'a matosidan va o'rtasi adras matosidan tikilgan. Ort bo'lak esa aralash tolali sidirg'a matosidan tikilgan va ikki ta parallel vitochkalari bor. yengi tirsakkacha bo'lib, yeng uchida 15 sm.li adras matosidan burmalar mavjud. Burmalat adras matosidan tikilgan. Ko'fta etak qismiga baxrama tikilgan. Shim bel chizig'i ko'tarilgan bo'lib, klassik ko'rinishda. Shim aralash tolali sidirg'a matosidan tikilgan. Shimning old qismida molniya taqilma tikilgan. Shimning oldi va orqa qismlarida ikkita dan parallel

vitochkalar mavjud. Shimning bel qisni 3,5 sm.li poyes tikilgan. Poyesga izma ochilgan va tugma tikilgan. shimning etak qismi yopiq qirqimli bostirma chok bilan ichlov berilgan.

5-model tashqi ko'rinishining tasnifi

Bu model ko'ylakdan iborat bo'lib, yosh qiz va ayollarga mo'ljallangan. Bu libosni tadbirlarga va sayillarga kiyish tavsiya etiladi. Libos to'q zumrat rang sidirg'a matosi va gulli adras matosidan tikilgan. Ko'ylakning old va orqa lif qismlari adrsdan, etak qismi esa aralash tolali sidirg'a matosidan tikilgan. Ko'ylakning lif qismi uzunroq, to'g'ti va keng bichimli. Bo'yin o'mizi dumaloq shakilda o'yilgan bo'lib, **podbort** bilan ishlov berilgan. **Podbort** uchlari yo'rmalangan. Old qismida yon qo'ltiq ostidan ko'krak uchiga qaran parallel vitochkalar mavjud. Ort qismi esa vitochkasiz. Yenglari 7 sm uzunlikda yeng uchlari yo'rmalanib yashirin qo'l chokida tikilgan. Ko'ykalning etak qismi yarim quyosh shaklida bichilgan. Lif qismi va etak qismi biriktirma chokda ulangan va yo'tmalangan. Ko'ylakning etak qismiga 5 sm.li adras matosidan qo'yma qo'yilgan va mashina chokda 4 qator qilib qavilgan. Ko'ylak uzunligi tizzadan. Bu ko'ylakni to'ldirish uchun model bo'yniga adras va baxramadan aksessuar tikilgan.

1- MODELNING KONFIKTSION XARITASI (ko'ylak)

№	Mato nomi	Namuna
1	Asos mato (Adras)	
2	Asos mato (Aralash tolali sidirg'a mato)	
3	Yelim qotirma	
4	Ip (100% poliestr)	

2- MODELNING KONFIKTSION XARITASI (ko'fta)

№	Mato nomi	Namuna
1	Asos mato (Adras)	
2	Astar mato (Aralash tolali sidirg'a mato)	
3	Yelim qotirma	
4	Ip (100% poliestr)	

2- MODELNING KONFIKTSION XARITASI (shim)

№	Mato nomi	Namuna
1	Asos mato (Aralash tolali sidirg'a mato)	
2	Furniture (rezinka)	
3	Ip (100% poliestr)	

3- MODELNING KONFIKTSION XARITASI (ko'ylak)

№	Mato nomi	Namuna
1	Asos mato (Adras)	
2	Asos mato (Aralash tolali sidirg'a mato)	
3	Yelim qotirma	
4	Ip (100% poliestr)	
5	Furniture (baxrama)	

4- MODELNING KONFIKTSION XARITASI (ko'fta)

№	Mato nomi	Namuna
1	Asos mato (Adras)	
2	Astar mato (Aralash tolali sidirg'a mato)	
3	Yelim qotirma	
4	Ip (100% poliestr)	
5	Furniture (baxrama)	

4- MODELNING KONFIKTSION XARITASI (shim)

№	Mato nomi	Namuna
1	Asos mato (Aralash tolali sidirg'a mato)	
2	Yelim qotirma	
3	Molniya taqilma	
4	Ip (100% poliestr)	

5- MODELNING KONFIKTSION XARITASI (ko'ylak)

№	Mato nomi	Namuna
1	Asos mato (Adras)	
2	Asos mato (Aralash tolali sidirg'a mato)	
3	Yelim qotirma	
4	Ip (100% poliestr)	
5	Furniture (baxrama)	

5. Modellarning hajmiy- fazoviy shaklini hosil qilish

Bitiruv malakaviy ishi mavzusi asosida chizilgan eskizlar orasidan optimal beshta model tanlandi. Liboslarni tikish uchun turli modellashtirish usullaridan foydalanildi. Liboslar andazasi ustida modellashtirishning vitochkalarni ko'chirish, detallarni bo'lish, taxlamalarni loyihalash, konussimon kengaytirish va toraytirish usullari ishlatildi.

Ushbu liboslar termasida adras matosi bilan aralash tolali matolar uyg'unligida yaratilgan. Liboslatni modellashtirish uchun asos andazani vitochkalari yopilgan holda, yaxlit va chok haqlariga 1.5 sm.dan qoshib bichildi. Liboslar adras matosidan bo'lgani uchun to'ri va yaxlitroq siluetlar tanlandi. Adras matosi bilan ishlash boshqa matolar bilan ishlashga nisbatan murakkabroq. Chunki libosni bichish jarayonida mato gullani bir biriga tushishi va raporti buzilmasligini xisobga olish zarur. Undan tashqari adras matosining raport uzunligini ham hisobga olish zarur. Adras matosining raporti 2-2.1 metrda takrorlanadi. Bu mato sitiluvchan bo'lgani sababli bichish va tikishda extiyotkirlikni talab etadi. Chok tikiladigan joylariga esa yelim qotirma yopishtrish shart. Shunda libos choklari mustahkam va tekis tikiladi. Bichilgan liboslar qo'lda tikib gavdada ko'rildi. Kamchiliklari to'g'irlangandan so'ng mashinada tikildi. Ichki choklari yo'rmalandi va yorib dazmol qilindi. Yeng va etak uchlari yo'rmalandi va yashirin qo'l chokida tikildi.

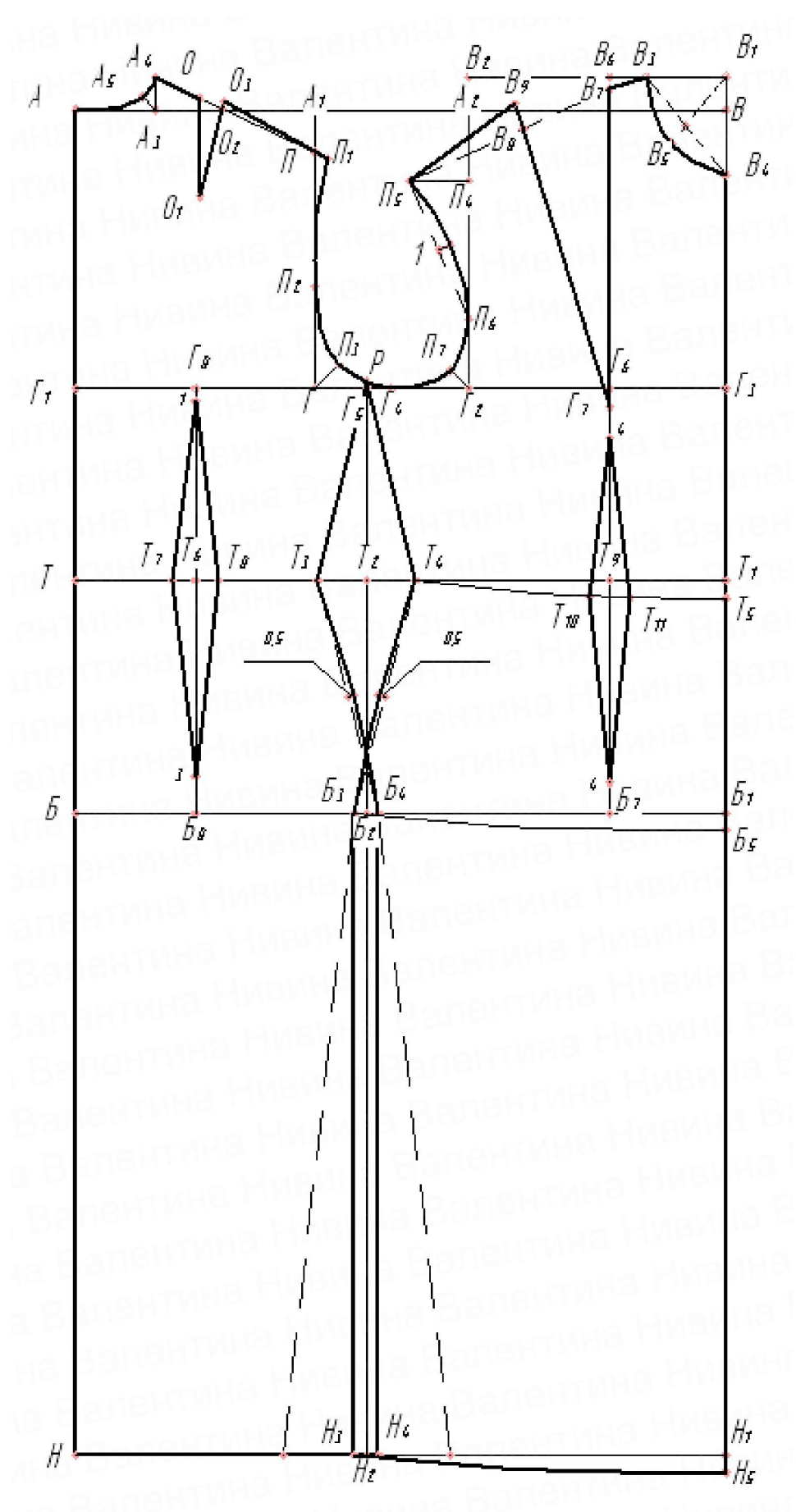
Liboslar to'plamining bluskalari asos baza to'ridan modellashtirilgan. model bluskasi baza to'ridagi asos andazani qismlarga bo'lish , kengaytrish va toraytirish usullari orqali modellashtirildi. Bluskalar bichilgandan sho'ng qo'lda yig'ildi va gavdada ko'rildi. Kamchiliklar va xatolar to'g'irlangandan so'ng mashinada tikildi. Ichki choklar yo'rmalandi va yorib dazmollandi. Etak uchlari yo'rmalandi va yashirin qo'l chokida tikildi.

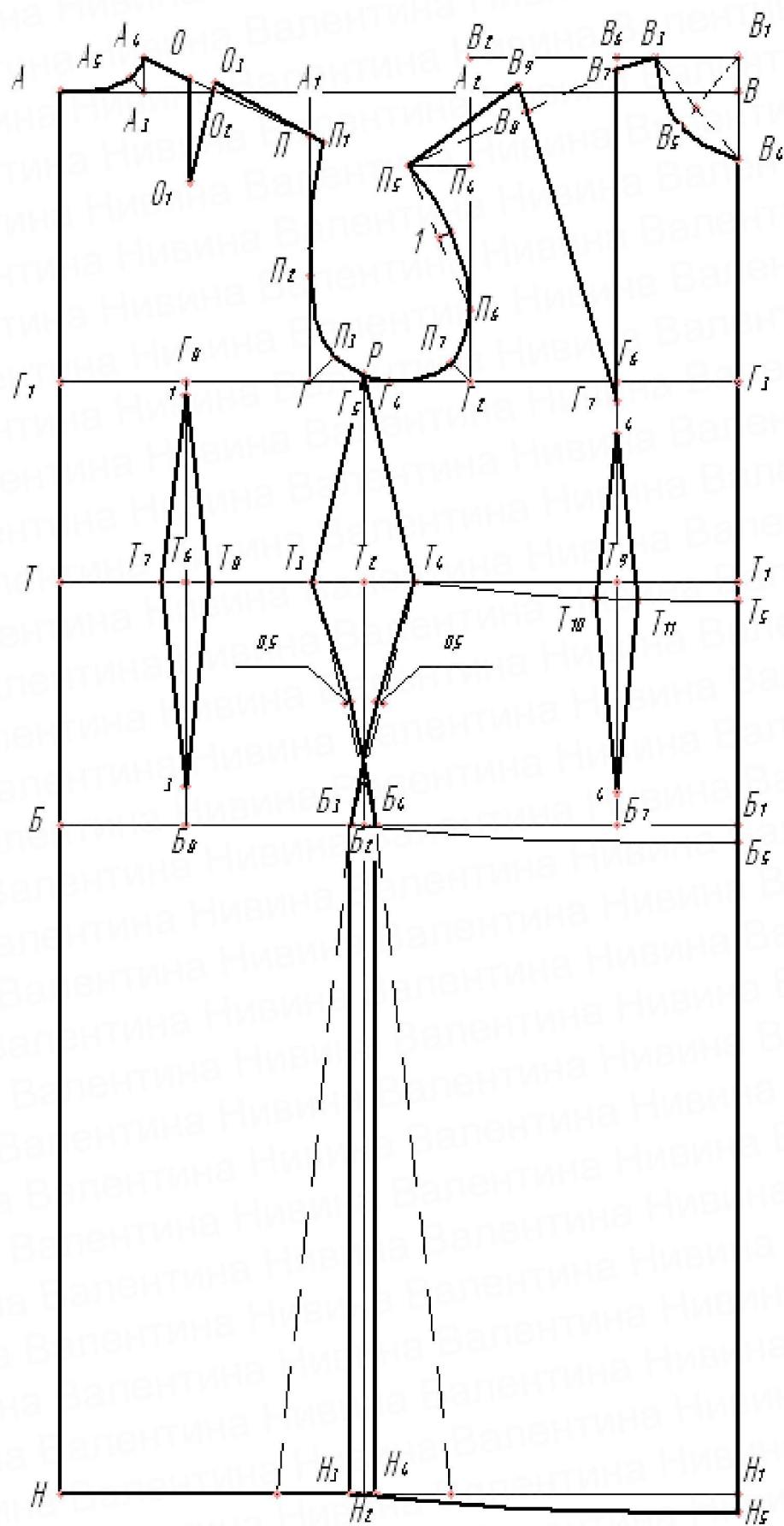
Shimlar asos bazadan modellashtirilgan bo'lib, bel chizig'i teparoqqa ko'tarildi. Klassik uslubdagi shim tepedan etak qismiga qarab kengaytrildi.

Shimlar aralash tolali matodan tikilganligi uchun bichish jarayonida qiyinchiliklar tug'ilmadi. Bichilgan shimni qo'lda tikib model gavdasida ko'rildi. Kamchiliklari to'g'irlangandan so'ng tikuv moshinasida tikildi. Etak qismi yo'rmalandi va yashirin qo'l chokida tikildi.

Modellarga texnologik ishlov berish sxemalari berilgan. Bu sxemalarga;

- A-A** - Shimga belbog' ulanishi.
- B-B** - Yopiq qirqimli mang'iz chok.
- D-D** - Ochiq qirqimli bostirma chok.

Xulosa

Bitiruv malakaviy ishiga “Milliy matolardan tikilgan liboslar termasining dizayn- loyihasini ishlab chiqish mavzusi” tanlandi. Berilgan vazifani bajarish uchun zamonaviy moda yoʻnalishi, kolleksiyani yaratish uchun ijodiy manbalar oʻrganildi va tahlil qilindi. Tahlil va oʻrganishlar davomidamilliy matolar, kelib chiqishi, miliy matolarning xususiyatlari, libosga qoʻyiladigan talablar, libos siluetlari, bichimlari, ranglari, fakturalari va zamonaviy dizaynerlar taklif qilayotgan model analoglar bilan tanishib chiqildi. Izlanish va tahlillar natijasida liboslar termasi uchun adras matosi tanlandi.

Badiiy qismining kolleksiya yaratish uchun bu yoʻnalishda ijod qiluvchi dizaynerlar haqida maʼlumotlar berildi. Manbaalar toʻplash jarayonida bichim, shakl, modellashtirish usullari haqida maʼlumotlar ham olindi. Kolleksiya yaratishdan oldin modellarga qoʻyiladigan vazifalar, matoga qoʻyiladigan talablardan kelib chiqqan holda bir qator model eskizlari yaratildi. Yaratilgan eskizlar ichida eng optimal 5 ta model tanlab olindi. Tanlangan modellarga texnik eskizlar chizildi va toʻliq liboslarga tasniflar berildi.

Loyihalash jarayonida liboslar uchun adras matosidan tikilgan zamonaviy koʻrinishdagi liboslar hizmat qildi. Bu esa milliylik va zamonaviylikni uygʻunlashtirishga yordam berdi. Adras matosining xususiyatlarini hisobga olgan holda liboslarga erkin bichimli siluetlar tanlandi. Libos kundalik tadbirlarga moʻljallangan. Bitiruv malakaviy ishining hajmiy fazoviy shaklini hosil qilish qismida liboslarni tikish jarayonida ishlatilgan asos konstruktsiyalar va chok turlari koʻrsatib oʻtildi. Undan tashqari konfiktsion haritalar chizildi va foydalanilgan matolar namunalari koʻrsatildi. Mazkur modellarga mos aksessuarlar va furnituralar tanlandi. Hozirgi kunda adras matosidan tikilgan liboslarga eʼtibor oshib borayotgan bir vaqtda, bu kolleksiya oʻz muxlislari eʼtiborini tortishi shubhasizdir. Xulosa qilib aytganda, bu liboslar zamonaviy va milliy ruhda boʻlib, yosh qizlar va ayollar uchun taklif etiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Sh.M. Mirziyoyev, “Erkin va farovon, demokratik o‘zbekiston davlatini birgalikda barpo etamiz.”. – Toshkent : O‘zbekiston, 2016.
2. Sh.M. Mirziyoyev, “Tanqidiy tahlil, qat’iy tartib-intizom va shaxsiy javobgarlik – har bir rahbar faoliyatining kundalik qoidasi bo‘lishi kerak.” – Toshkent : O‘zbekiston, 2017.
3. Sh.M. Mirziyoyev, “ Qonun ustuvorligi va inson manfaatlarini ta’minlash – yurt taraqqiyoti va xalq farovonligining garovi.” – Toshkent: “O‘zbekiston”, 2017.
4. Isroilova B.G., Asadullayeva M.A., “Tikuv buyumlariga ishlov berish texnologik tartibi toplami”, T.TTYeSI 2009 y .
5. Jabborova M.SH., “Tikuvchlik texnologiyasi”, O‘qituvchi, 1994 yil.
6. Kamilova X.X., Xamraeva N.K., “Tikuv buyumlarini konstruksiyalash”, 2003-yil.
7. Koketkin.P.P., “Odejda. Texnologiya-texnika, prosessi-kachestvo”, Spravochnik M 2001 y.
8. Litvinova I.N., Shaxova Y.A., “Ayollar ustki kiyimini tikish”, T. O‘qituchi 1997y.
9. Pugachevskaya A., “Spravochnik ponormirovaniyu materialov v shvenoy promishlennosti”.
10. Sodiqova N., “O'zbek milliy kiyimlari XIX-XX asrlar”, Sharq nashriyoti, Toshkent 2003.
11. Xasanboyeva Q.K., Shomansurova M.SH., “Kompozitsiya asoslari”, T 2009-yil.
12. Бердник Т.О., Основы художественного проектирования костюма и эскизной графики. Ростов н/Д: изд. «Феникс», 2001.

13. Бердник Т.О., Моделирование и художественное оформление одежды. Учебник для учащихся профессиональных лицеев, училищ курсовых комбинатов. Ростов н/Д: изд. «Феникс», 2001.

14. Василевская Л.А., Специальное рисование: Учеб. пособие для ПТУ. М.: Высш.шк., 1993.

15. Гусейнов Г.М., «Композиция костюма», -АСАД, 2004.

16. Ермилова В.В., Ермилова Д.Ю. Моделирование и художественное оформление одежды. Учебное пособие для студ. Учреждений сред. проф. образования. :Мастерство; Издательский центр Аккадемия, Высшая школа, 2001.

17. Фольта А.В., Бевз Н.Д., Смолинский Р.И., Юрковский П.В. Киев “ Основы художественного конструирования.” Высшая школа, 1990.

18. Пармон.Ф.М., Композиция костюма: Учебник для вузов. М.: Легпром бытиздат, 1992.

19. Кибалова Р., Гербанова О., Ламарова М. Иллюстрированная энциклопедия моды. Прага, 1991.

20. Козлова Т.Б., и др. Моделирование и художественное оформление женской и детской одежды. Учебник для вузов. М.: Легпромбытиздат, 1990.

21. Современная энциклопедия. Аванта Мода и стиль. Москва. Аванта: 2002.

Internet resuslar:

22. www.fashion.ru

23. www.moda.ru

24. www.textil-press.RU

25. www.Vzerkale.ru

26. <http://izvolokna.ru>

Ilova

1-rasm

2-rasm

3-rasm

4-rasm

5-rasm

6-rasm

7-rasm